

Veřejné statky a veřejně poskytované statky

Ivan Malý

1. Úvod

Počínaje Samuelsonem pokládá většina moderní ekonomické literatury hlavního směru veřejné statky (*public goods*) za jednu z klíčových kategorií pro analýzu příčin, forem a důsledků státních zásahů do ekonomiky, resp. existence veřejného sektoru. Jejich existence bývá obecně pokládána za tržní selhání, neboť zvláštní objektivní charakteristiky jejich spotřeby vylučují, aby se tu při alokaci zdrojů mohl řádně uplatnit tržní mechanismus.

Význam této kategorie pro ekonomickou teorii nepramení ani tak z množství reálně existujících veřejných statků. V čisté podobě jich lze nalézt poměrně málo a pokud by čisté veřejné statky měly představovat jediný důvod existence veřejného sektoru, byl by jeho rozsah mnohem menší než ho známe ze současných smíšených ekonomik. Důležité však je, že některé vlastnosti „veřejné“ resp. „kolektivní“ spotřeby, které se u nich objevují, se mohou v jisté míře objevovat i u mnoha dalších statků a mají značný význam pro analýzu efektivnosti způsobů jejich tržního nebo netržního poskytování.

Zjednodušeně by se dalo říci, že obvykle platí: čím více tenduje spotřeba statku k nerivalitě, nedělitelnosti a nevyloučitelnosti spotřeby, tím více prostoru se nabízí pro to, aby státní zásahy pomohly nastolit **vyšší míru efektivnosti** procesu alokace zdrojů (alespoň teoreticky). Mohlo by tedy jít o skutečnou nápravu tržního selhání.¹ V opačném případě, blíží-li se statek svými vlastnostmi čistému soukromému (privátnímu) statku a stát se u něho přesto pokouší nahradit nebo „napravit“ tržní mechanismus - tedy **veřejně ho poskytuje** (jak jsme toho velmi často svědky), pak se většinou jedná o snahu řešit potenciální dopady v nerovnosti příjmů. Redistribuční efekt je přitom nutně zaplacen **ztrátami efektivnosti**² (podrobněji v dalším textu).

Samotné definování čistých veřejných statků není na základní úrovni abstrakce příliš složitě. **Problém však obvykle nastává ve chvíli, kdy se bez dalšího upřesnění zamění pojem veřejný statek za statek veřejně poskytovaný.** Dochází k tomu dosti často a nejenom v obecné mluvě a chápání. I v ekonomické literatuře se pak setkáváme s paušálním tvrzením, že např. zdravotní služby, vzdělání, bydlení jsou veřejné statky, neboť jsou v dané ekonomice produkovány veřejným sektorem, resp. financovány z veřejných financí a spotřebitelům poskytovány jinak, než za tržní cenu, většinou tedy bezplatně. Odtud však může být jen malý krok ke zcela pomýleným úvahám a zcestným závěrům, které vycházejí z falešných analogií s čistými veřejnými statky a které automaticky předpokládají vyšší efektivnost veřejného poskytování podobných statků. **Důsledky se zaměřují za příčiny, subjektivní za objektivní, sporné se prezentuje jako nesporné a ideologie se tváří jako ekonomie.**

¹ Nesmíme zde ovšem zapomenout na tzv. selhání vlády, která souvisí především s její nedokonalou informovaností, neschopností jednat konzistentně a účinně ovlivňovat chování jednotlivých ekonomických subjektů, jakož i selhání plynoucích z politického charakteru rozhodovacích procesů.

² Tím není řečeno, že by to společnost reprezentovaná vládou „neměla dělat“. Normativní dikci se zde chceme záměrně vyhnout.

Je zajisté možné definovat si jednotlivé ekonomické kategorie podle svého gusta, zvláště v dnešní postmoderní době. Koneckonců tak činily i osvědčené autority. *Buchanan* si ve své klasické knize definoval veřejné statky jako: „... jakékoliv zboží nebo službu, které se skupina nebo společenství jednotlivců rozhodne, z jakýchkoliv důvodů, poskytovat prostřednictvím kolektivní organizace.... Taková široce pojatá kategorie může obsahovat některé statky, které *Samuelson* a další označili za „čisté kolektivní“, ale mohou sem spadat rovněž i další statky, u nichž je stupeň „veřejnosti“ v rozsahu od nula do sta procent.“ (Buchanan 1987, s.2, vlastní překlad). V tomto konkrétním případě je tento přístup možný proto, *a jen proto*, že autorovým cílem práce je analýza způsobu organizování veřejného poskytování statků a nikoliv snaha o správnou klasifikaci statků bez ohledu na způsob jejich poskytování, jak ostatně sám výslovně uvádí (tamtéž). Jinými slovy: „Naším účelem není odpovědět na otázku: Které statky **by měly být veřejné**“ (tamtéž, zvýrazněno I.M.).

Při definování pojmu veřejný statek volí i někteří další autoři (podobně jako *Buchanan*) za kritérium skutečnost, jak je daný statek alokován, zda zde hraje roli trhem generovaná cena, nebo zda je produkován, distribuován či financován v rámci veřejného sektoru. Zjevně si přitom uvědomují, že tak vedle sebe staví ekonomicky zcela rozdílné statky, i to, že takto definovanou kategorií naprosto **nelze použít pro zobecňování**, pokud jsou řešenou otázkou problémy např. struktury či rozsahu veřejného sektoru či dopadů státních zásahů na efektivnost ekonomiky.

Komentář [IM1]:

2. Institucionální a ekonomické kritérium

Podle výše naznačeného pojetí jsou okolnosti rozhodné pro zařazení určitého statku do příslušné kategorie zcela subjektivní, resp. zcela na vůli společnosti. Pokud se tato rozhodne, že bude poskytovat svým občanům od příště zdarma chléb nebo brambory, stanou se tyto potraviny veřejnými statky. Vypovídací schopnost takového zařazení je téměř nulová. Tím, že pak něco označíme za veřejný statek, neříkáme vlastně vůbec nic. To je v naprostém rozporu s tím, jak je definována a používána kategorie čistý veřejný statek. Dochází k logickému zkratu.

Elegantní řešení zde nabídl *Bénard* (1990), který důsledně odlišil dvě charakteristiky statku: způsob jeho **alokace** a způsob jeho **spotřeby**.

Podle **institucionálního kritéria** *Bénard* rozlišuje statky na *tržní, polotržní a netržní*. Kritériem je zde přítomnost a charakteristiky tržní ceny jako alokačního mechanismu. U tržních statků (které ve smíšených ekonomikách převažují) je cena výsledkem interakce mezi nabídkou a poptávkou. U institucionálního dělení je důležité politické rozhodnutí o způsobu poskytování statku. V zásadě je možné, aby bylo rozhodnuto o netržním poskytování libovolného statku nebo o přímých či nepřímých zásazích vlády do ceny a dostupnosti statku. Může jít o zásahy směřující k podpoře i odrazení od spotřeby. Jinými slovy, jde zde o to, jak se statek dostane ke spotřebiteli. Zda je nutné za něj zaplatit cenu na trhu nebo zda je přidělován nějak jinak, např. pokud potenciální spotřebitel složí přijímací zkoušky, nebo prokáže svůj právní nárok na nějakou věcnou dávku sociálního zabezpečení, nebo prostě vystojí frontu.

³ Viz např. Klaus (1994)

Ekonomické kritérium si na druhé straně všímá způsobu, jakým jsou statky spotřebovávány, resp. co se děje s užitektem plynoucím ze spotřeby statku.⁴ Statky jsou jím děleny na *čisté veřejné* (přesněji *čisté kolektivní*), *smíšené* a *soukromé (privátní)*. *McKenzie* a *Tullock* (1978) uvádějí, že o veřejný statek se jedná, pokud je užitek ze spotřeby statku sdílen určitou skupinou (občany země, regionu, města apod.) jako celkem ve chvíli, kdy je statek poskytnut nebo spotřebováván jednou osobou.⁵ Nejčastěji bývají mezi příklady jmenovány statky jako národní obrana a fungující státní správa na národní úrovni a tradičně uváděné majáky, veřejné osvětlení či řízené křižovatky na úrovni místní.

Rozdělení kritérií na ekonomické a institucionální je sice jasné, logické a pedagogicky vhodné, avšak jistým problémem je jeho jistá akademičnost. Jak jsme již uvedli, praxe často mezi „netržní“ a „veřejné“ klade rovnítko, resp. pojmu netržní statky se obecně nepoužívá.

3. Definice veřejných statků v ekonomické literatuře

Jako definiční vlastnosti veřejných statků bývají standardně uváděny především tzv. **nerivalita** a **nevyloučitelnost** spotřeby. Různí autoři se však do jisté míry liší v tom, jak tyto vlastnosti definují a kterou z nich pokládají za primární. Na tomto místě uvádíme stručný exkurs do několika definic veřejných statků obsažených v relevantní odborné literatuře. V následujících pasážích se pak budeme jednotlivými vlastnostmi zabývat podrobněji.

Prvním, kdo definoval pojem veřejný statek, byl v roce 1954 *Samuelson*, v dnes již klasickém článku „*The Pure Theory of Public Expenditure*“, uveřejněném v *Review of Economics and Statistics*. Jde o statky, „ze kterých mají všichni společný užitek v tom smyslu, že spotřeba tohoto statku kterýmkoliv jednotlivcem nezpůsobuje omezení spotřeby ostatních.“ (citováno podle *Cullis* a *Jones* (1995) s.60, vlastní překlad). *Samuelson* zdůrazňuje, že právě tato vlastnost odlišuje veřejné statky od statků soukromých. Ve své učebnici ekonomie pak o mnoho let později definuje veřejný statek poněkud podrobněji (1989, s.980, vlastní překlad): „Jde o komoditu, jejíž užítky mohou být poskytovány všem lidem aniž by to přinášelo vyšší náklady, než jsou spojeny s jejím poskytováním jedné osobě. Užítky těchto statků jsou nedělitelné a lidé nemohou být vyloučeni z toho, aby jich využívali...“

Tuto definici přebírá i uznávaný *Macmillanův* slovník moderní ekonomie. Definiční vlastnost je zde charakterizována následovně: „... pokud je (komodita nebo služba) nabízena jedné osobě, stává se dostupnou všem ostatním jednotlivcům bez vynaložení dodatečných nákladů. O veřejném statku proto říkáme, že má NERIVALITNÍ SPOTŘEBU; spotřeba jednou osobou nesnižuje dostupnost statku nebo služby komukoliv jinému.“ (*Pearce* 1995, s.459)

Nulové marginální náklady na dodatečnou jednotku spotřeby zřejmě považuje za primární definiční znak i *Stiglitz* (1988). Náklady na obranu země se nezvyší, i když počet obyvatel vzroste o jednoho. Druhou klíčovou vlastností je podle něho to, že je v zásadě velmi obtížné až nemožné vyloučit jednotlivce z využívání veřejného statku. Cenový systém tak nemůže plnit svou funkci nástroje, který „přiděluje“ (poskytuje) statky spotřebitelům a který za předpokladu konkurenčního trhu vede k *Paretovskému* optimálnímu množství statků. Statek totiž

⁴ Rozdíl mezi poskytováním statku a vlastnostmi spotřeby bývá dosti často přehlížen a špatně interpretován. Na otázku, co je typické pro spotřebu veřejných statků, odpovídají např. studenti ekonomie velice často spontánně, že jsou zadarmo.

⁵ Někteří autoři v této souvislosti hovoří o *míře privatizace spotřeby*. Srovnej např. *Strečková* (1997).

může spotřebovávat i ten jednotlivce, který za něj nezaplátí. Neexistuje důvod, proč by měl jednotlivce pravdivě odkrývat svou ochotu platit. Může spoléhat na to, že bude mít užitek ze spotřeby těch osob, které ochotu zaplatit projeví. Tato situace se nazývá **problém černého pasažéra** (*free rider problem*). Bývá často používána jako ilustrace potřebnosti daňového (tedy nedobrovolného) financování produkce veřejných statků. Kromě statků u nichž je použití tržního mechanismu **neproveditelné** z důvodu nevyloučitelnosti, hovoří *Stiglitz* rovněž o tom, že tržní zabezpečování veřejných statků je u některých statků **nežádoucí** vzhledem k nulovým mezním nákladům na dodatečnou jednotku spotřeby plynoucím z nerivality spotřeby. Nproveditelnost a nežádoucnost uplatnění cenového vyloučení jsou zde kladeny vedle sebe. **Čistý veřejný statek** je nicméně definován jako statek, který naplňuje **obě podmínky**.

Téměř stejně definuje pojem veřejného statku i *Hyman* (1990). Relativně více se ovšem zabývá vztahem mezi nerivalitou a nevyloučitelností. Veřejné statky jako širší kategorii definuje nerivalitou spotřeby. Nerivalita je definována obdobně jako u předchozích autorů: „dané množství veřejného statku může užívat více než jeden spotřebitel, aniž by se tím snížila množství užívaná ostatními spotřebiteli“ (*Hyman* 1990, s.136, vlastní překlad). Uplatnění ceny jako nástroje vyloučení ze spotřeby nemá žádný smysl. Nevyloučitelnost je *Hymanem* chápána tak, že nelze vybírat cenu za jednotku veřejného statku. Konstatuje, že se vyskytuje ve „většině případů“ (tamtéž). Poukazuje však na to, že všechny statky, u nichž dochází k nerivalitě spotřeby, nemusí nutně vykazovat i nevyloučitelnost ze spotřeby. Příkladem může být televizní vysílání, kde s rozvojem technologií (kabelový přenos, kódování) vznikla možnost vyloučit ze spotřeby ty, kteří nejsou ochotni zaplatit cenu. Pro statky je typické, že míra, s jakou se u nich projevují výše zmíněné vlastnosti, je různá případ od případu. Čisté veřejné statky jsou pak statky, které jsou jednak nerivalitní ve spotřebě pro celou populaci spotřebitelů, jednak jejich užítky splňují charakteristiku nevyloučitelnosti.⁶

Prakticky shodně pojednávají o veřejných statcích *Cullis* a *Jones* (1992). Vycházejí prakticky ze *Samuelsonovy* definice a standardně definují jak nerivalitu, tak i nevyloučitelnost. Velmi zajímavě se vyjadřují k jistému akademismu pojmu čistý veřejný statek. Poukazují na to, že v reálném světě takových statků moc není. Citují námitku prezentovanou *Sandlerem* (1977), že dokonce národní obrana úplně nespĺňuje obě podmínky. Pokud je armáda soustředěna na severu země, lidé na jihu nemusí být chráněni stejně jako ti na severu. Dokonce i ony tradiční majáky byly v historii zajišťovány spíše v rámci soukromého sektoru. Zdá se tedy, že *Samuelsonovy* čisté veřejné statky hrají důležitou roli spíše jako jeden z pólů, mezi nimiž se rozkládá velké množství reálně existujících smíšených veřejných statků. Otázkou je, jak tyto pozorovatelné statky utřít. Jedním z mnoha možných přístupů je vzít v úvahu právě vlastnosti veřejných statků. Dělení má pak podobu, která je uvedena v tabulce (*Cullis*, *Jones* 1992, s.41):

⁶ *Hyman* ve své učebnici (1990) uvádí velice názorný příklad pro pochopení rozdílu mezi čistým veřejným a čistým soukromým statkem. Předpokládá společenství lidí, kteří jsou uzavřeni v jedné místnosti, jejich rozhodnutí ovlivňují pouze a nikoho dalšího. Každý den dostávají obyvatelé místnosti fixní množství chleba a určité množství paliva k vytápění místnosti. Chléb lze mezi jednotlivé osoby rozdělit a je možné přitom použít tržního mechanismu s cenou, která bude denně stanovována na základě interakce mezi poptávkou a nabídkou. Jednotlivci mohou přizpůsobovat svou spotřebu svým preferencím a ekonomickým možnostem. Na druhé straně, mezi obyvatele místnosti nelze rozdělit to, nakolik je místnost vytopena. Všichni v místnosti zažívají v daném okamžiku stejnou teplotu. Pokud by se ubytoval další obyvatel, teplota by zůstala stejná (předpokládá se, že místnost je dostatečně velká, aby teplo z dalšího těla „nepomáhalo...“) při stejném množství potřebného paliva. Nikdo nedokáže spotřebovat více tepla a tím ho odebírat ostatním a není rovněž možné, aby se pro někoho topilo více a pro jiného současně méně.

Tabulka 1: Dělení statků

(spotřeba):	vyloučitelná	nevyloučitelná
rivalitní	A	B
nerivalitní	C	D

Čisté veřejné statky jsou symbolizovány kategorií D. Kategorie A představuje čisté soukromé statky. Statky spadající do kategorie B vykazují rivalitu spotřeby, avšak je u nich obtížné nebo nemožné vyloučení. Dobrým příkladem zde mohou být volně přístupné zdroje. Opačné případy znázorňuje kategorie C. Tyto statky mají nerivalitní spotřebu, ale vyloučení ze spotřeby je možné. V případě, že nedošlo k vyčerpání kapacity, nesnižuje další průjezd vozidla přes most užitek ostatních, avšak vyloučení lze provést poměrně snadno zavedením mýtného. Totéž platí např. i pro divadelní představení, bazény apod.⁷ V těchto případech může být uplatněn tržní mechanismus, avšak ten může vést k neefektivnosti. **To ovšem neznamená, že ve všech těchto případech musí být selhání trhu napravována výlučně státními zásahy.** Efektivní poskytování těchto statků může být řešeno i soukromou iniciativou. Nejlepším příkladem zde může být *Buchananem* (1965) vytvořená teorie klubů, která stanovuje podmínky pro optimální produkci statků řazených do kategorie C v případech, kdy k ní dochází uvnitř skupiny spotřebitelů.

Prakticky stejnou tabulku i celkový přístup uvádějí ve své učebnici rovněž manželé *Musgraveovi* (1994). Je zajímavé, že v podstatě uvádějí dvě alternativní definice: „Pokud použijeme termín veřejný statek na všechny možnosti selhání trhu, v našem schématu budou pod tento termín spadat případy B, C a D. Obvykle se však pojem veřejný statek používá pouze pro případ C a D, tj. pro situace, kdy je spotřeba nerivalitní. Tyto situace se podobají případu B v tom, že se statek poskytuje bez vyloučení, tedy trh selhává a na řadu přichází rozpočtové financování. Zároveň se však oba případy liší od případu B v tom, že existence nerivalitní spotřeby mění podmínky efektivního použití zdrojů, takže se liší od podmínek, které platí pro spotřebu rivalitní.“ (Musgrave 1994, s. 41).

Jak je patrné, v anglosaské literatuře panuje v podstatě velmi podobné chápání pojmu veřejný statek jako protikladu ke statku soukromému. Naproti tomu francouzská literatura používá spíše pojmy: statek „soukromé spotřeby“ nebo „kolektivní spotřeby“. Pojem veřejný je spíše uplatňován k označení způsobů jejich financování a poskytování (Hamerníková 1997). U nás bývají pojmy veřejný a kolektivní používány jako synonyma, navíc okořeněny tím, že je pojmu veřejný statek používáno často ve francouzské interpretaci jako označení netržních statků. Jen tak je možné, aby se v některých českých učebnicích vedle sebe objevuje definice veřejného statku nerivalitou a nevyloučitelností a po ní následuje teze typu: „Hlavním problémem alokační funkce je, **kdo má rozhodnout** (zvýraznil I.M.) o tom, co je (či není) veřejným statkem...“ (Hamerníková 1997, s.38). „Stát si tak může ponechat v rukou nesmírně důležitá rozhodnutí o tom, co je veřejným statkem“ (Klaus 1994). Terminologická nejednotnost stále trvá a stále nese své hořké plody.

4. Blíže k definičním vlastnostem veřejných statků

⁷ Stojí za povšimnutí, že stejný druh statku může za jistých okolností spadat do jedné kategorie a jindy do některé jiné. Nejčastěji zde hraje roli efekt naplnění kapacity a přetížení, kdy se statky z kategorie C začínají chovat jako čisté soukromé statky, neboť se u nich projevuje rivalita spotřeby.

Zaměříme v této části svou pozornost na vybrané aspekty již tolikrát zmíněných definičních vlastností veřejných statků. Pokusíme se dospět k racionálním závěrům ve vztahu k jejich subjektivnosti či objektivnosti a budeme se zabývat některými opakovanými nepřesnostmi, resp. nestandardními interpretacemi jejich obsahu, ke kterým kolem nás občas dochází. Pokusíme se je vyvrátit nebo alespoň zpochybnit a tím částečně přispět k diskusi snažící se o zmírnění terminologické nejednotnosti.

Je zjevné, že o charakteru spotřeby můžeme uvažovat jako o *objektivní kategorii*, která je nezávislá na tom, co si o ní kdo myslí, jak ji hodnotí či co od ní požaduje. Stejně tak o něm můžeme v jistých souvislostech uvažovat jako o *kategorii subjektivní*. První případ se zcela nepochybně vztahuje k vlastnosti rivality resp. nerivality. Na skutečnosti, že „... spotřeba osobou A nesnižuje užitek, který ze spotřeby daného statku plyne současně osobám ostatním“ (Musgrave 1994, s.40), nemůže ani státní rozhodnutí změnit pranic. Z předchozí diskuse literatury se domníváme, že minimálně anglosaská škola považuje rovněž i nevyloučitelnost za **objektivní charakteristiku v podstatě technické povahy**.

Pokud však sledujeme reálně existující svět kolem sebe, zjišťujeme, že existuje velké množství statků (především služeb), ke kterým *fakticky* jednotliví spotřebitelé nemají omezený přístup (alespoň trhem ne). V obecném povědomí existují komodity, u kterých lidem připadá jejich veřejný způsob poskytování natolik zažitý, tradiční a přirozený, že se jim *subjektivně* zdá, že to prostě ani jinak nejde. **Velice častou modifikací tohoto nedorozumění je pak úvaha, že přístup ke komoditě je přeci zaručen ze zákona a proto není možné jedince ze spotřeby vyloučit.** V zájmu objektivity je potřeba přiznat, že doslovná díkce uvedená např. v *Macmillanově* slovníku moderní ekonomie tento výklad při troše fantazie nevylučuje. Charakterizuje nevyloučitelnost tak, že pokud je statek poskytován, „není v moci výrobce zabránit komukoliv jinému v jeho spotřebě“ (Pearce 1995, s.459). V dalším textu upřesňuje, že jde o proveditelnost vyloučení. To, že jde o technickou proveditelnost, vyplývá z textu pouze implicitně.

Chápání nevyloučitelnosti jako něčeho, co může nastat, pokud se na tom společnost **dohodne** je možné, ale zcestné, protože to zabraňuje využívat kategorie veřejné statky jako pojmu, který vysvětluje smysl a příčiny existence veřejného sektoru. Nelze totiž argumentovat v kruhu: (a) Proč stát financuje poskytování vysokoškolského vzdělání? (b) Protože VŠ vzdělání je veřejným statkem a stát má poskytovat veřejné statky (c) Proč je VŠ vzdělání řazeno mezi veřejné statky? (d) Protože ho poskytuje stát a studenti za něj nemusí platit. (e) Proč tomu tak je, resp. proč stát financuje poskytování VŠ vzdělání Kruh se uzavírá - důsledek se tváří jako příčina.⁸

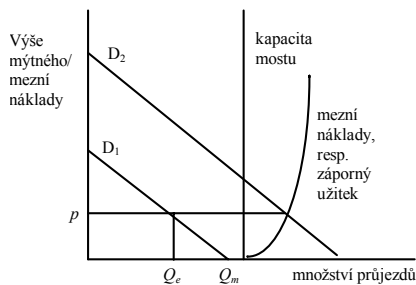
Velmi podobná je situace, pokud **analyzujeme, zda je vyloučení ze spotřeby prostřednictvím tržní ceny žádoucí**. V „učebnicové“ logice výkladu jde o to, zda vyloučení případného spotřebitele nesníží celkový užitek, kterého se dá získat ze spotřeby daného statku. V případě nerivalitní spotřeby, kdy jsou marginální náklady na dodatečnou jednotku

⁸ Nechceme se zde pouštět do diskuse na téma, zda existují nějaká objektivizovatelná, poznatelná a vyjádřitelná kritéria, kdy společnost k nahrazení trhu sáhne (nebo dokonce *kdy by měla sáhnout*) a kdy ne. Zkušenost a komparace nás však učí, že jeden typ statku se někde a někdy může poskytovat výlučně netržně a někde naopak převážně až výlučně tržně.

spotřeby nulové, je efektivní umožnit spotřebu všech osob, jejichž užitek je větší než nula. Omezení spotřeby v případě, že vyloučení je proveditelné způsobuje ztrátu (viz obrázek 1.).

Obrázek 1.: Příklad statku, u něhož je vyloučení možné, ale ne vždy žádoucí.

Je pochopitelné možné vybírat za průjezd po mostě poplatek - mýtné. Pokud je však kapacita mostu dostatečná (případ průběhu poptávky D_1), pak není žádoucí počet průjezdů omezovat. Pokud bude přesto zavedeno placení mýtného ve výši p bude plocha pod poptávkovou křivkou D_1 ohraničená na ose x intervalem $\langle Q_e, Q_m \rangle$ symbolizovat ztrátu užítka. V případě, že poptávka bude vyšší, začne při překročení kapacity mostu docházet k záporným užítům, resp. začne se snižovat užitek spotřebitelů (prodlouží se např. čas průjezdu). Spotřeba začíná být rizikovitá. V tomto případě je tržní cena mohla generovat optimální počet průjezdů.

„Obecné“ chápání žádoucnosti případného vyloučení ze spotřeby zahrnuje často i mnohé další aspekty, než jen nulové marginální náklady na spotřebu. Významnou roli často hrají roli obavy z důsledků nerovnosti příjmů. Jinými slovy, **omezení spotřeby je pak pokládáno za nežádoucí, neboť by si spotřebu nemohli dovolit chudí lidé**. I tento přístup je pochopitelné možný, i on však vede k často nesprávným závěrům a bludným diskusím. Přinejmenším do analýzy alokačního problému vnáší normativní hodnotové soudy o spravedlnosti či užitečnosti různých kombinací distribuce důchodů a majetku uvnitř populace. Jsou tak z titulu „nežádoucího“ vyloučení ze spotřeby prohlašovány za „veřejné“ i statky jako zdravotní péče či bydlení. Je přitom zjevné, náklady na uspokojení každého dalšího spotřebitele rozhodně nulové nejsou.

5. Závěr

Na rozdíl od některých jiných ekonomů, autor v zásadě neupírá společnosti, reprezentované vládou, legitimitu k rozhodování o tom, které statky a pro koho budou poskytovány na veřejné bázi, tj. především financované z přerozdělovacích procesů. Domnívá se nicméně, že v zájmu dosažení vyšší míry racionality přijímaných rozhodnutí by bylo potřeba striktně a poctivě rozlišovat, zda se konkrétní vládní produkční, distribuční či regulační aktivita pokouší o odstranění alokační neefektivnosti, nebo o distribuční změnu, která je kompenzována celkovým snížením užítka. I k takovému rozhodnutí může jistě společnost dospět. Jde jen o to, aby si ti, kdo tato rozhodnutí vytvářejí a schvalují, byli jasně vědomi jak potenciálních užitek tak i s nimi spojených nákladů.

Literatura

BÉNARD, J. (1990) *Veřejná ekonomika I*, EU ČSAV, Praha

BUCHANAN, J.M. (1965) „An Economic Theory of Clubs“, *Economica*, 32, 125, s.1-14

BUCHANAN, J.M. (1987) *Public Finance in Democratic Process, Fiscal Institutions and Individual Choice*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill.

CULLIS, J., JONES, P. (1992) *Public Finance and Public Choice: analytical perspectives*, McGraw-Hill Book Company, London.

HAMERNÍKOVÁ, B. a kol. (1997) *Veřejné finance: metodická příručka, vzorové otázky a příklady*, VŠB Praha

HYMAN, D.N. (1990) *Public Finance: a contemporary application of theory to policy*, The Dryden Press, Chicago, 3rd ed.

Kolektiv (1994) *Veřejné finance*, VŠB Praha.

KLAUS, V. (1994) „Dva typy veřejných statků a svoboda soukromé volby“, *Lidové noviny*, 22.8.1994.

McKENZIE, R.B, TULLOCK, G. (1978) *Modern Political Economy: An Introduction to Economics*, McGraw-Hill Book Company, New York.

MUSGRAVE, R.A., MUSGRAVEOVÁ, P.B. (1994) *Veřejné finance v teorii a praxi*, Management Press, Praha.

PEARCE, D.W. a kol. (1995) *Macmillanův slovník moderní ekonomie*, Victoria Publishing, Praha.

SAMUELSON, P.A., NORDHAUS, W.D. (1989) *Economics*, McGraw-Hill Book Company, New York, 13th ed.

SANDLER, T. (1977) „Impurity of Defence: An Application to the Economics of Alliances“, *Kyklos*, 30,3, s. 443-460.

STIGLITZ, J.E. (1988) *Economics of the Public Sector*, W.W.Norton & Company, New York, 2nd ed.

STRECKOVÁ, Y. a kol (1997) *Veřejná ekonomie*, Masarykova univerzita, Brno.

Komentář [IM2]: